

ISSN 2029-7564 (online)
SOCIALINĖS TECHNOLOGIJOS
SOCIAL TECHNOLOGIES
2012, 2(1), p. 139–155.

VERSLUMO SKATINIMAS AUKŠTAJAME MOKSLE: EUROPOS SAJUNGOS DOKUMENTŲ IR LIETUVOS ATVEJO ANALIZĖ

Viktorija Stokaitė

Mykolo Romerio universitetas, Lietuva, v.stokaite@mruni.eu

Abstraktas

***Aktualumas** – Europos Komisijos Pirmininkas J. M. Barroso pagrindiniu ateinančio dešimtmečio ES ekonomikos augimo strategijos „Europa 2020“ prioritetu įvardina pažangios, tvarios ir integracinės ekonomikos kūrimą¹. Siekiant Europos Sąjungai (toliau ES) ir valstybėms narėms didinti užimtumą, našumą ir socialinę įtrauktį Europos Sąjunga prioritetiniu tikslu iškelia aukštojo mokslo ir verslo bendradarbiavimo skatinimą bei sinergiją. Nors daugialypį verslumo fenomeną mokslinėje literatūroje tyrėjai nagrinėja visapusiškai, tačiau verslumo skatinimas aukštajame moksle (per aukštojo mokslo ir verslo sektoriaus bendradarbiavimą) yra santykinai mažai tirtas. Atsižvelgiant į tai, kad 2014–2020 m. ES investicijas į jaunimą planuojama didinti labiausiai, palyginti su kitomis biudžeto kategorijomis, atliekama ES dokumentų ir Lietuvos atvejo analizė pasirinkta tikslingai dėl verslumo faktoriaus pridėtinės vertės kūrimo bei įtakos tvariam Europos augimui². Verslumo gebėjimo, pasireiškiančio idėjų realizavimu, kūrybiškumu, iniciatyvumu, motyvacija, naujovėmis, pasirengimu rizikuoti, planuoti ir siekti asmeninių ir bendrų tikslų, ugdymas aukštojo mokslo institucijose esminis, nes „pranašumus konkurencingoje kovoje lemia šalies žinių visuomenės*

- 1 Europos Komisijos Pirmininko J. M. Barroso komentaras apie strategiją „Europa 2020“, Europos Komisijos tinklalapis: http://ec.europa.eu/Europe2020/index_Lt.htm, žiūrėta 2012-05-12.
- 2 Europos Sąjungos komisarės, atsakingos už kultūrą ir švietimą, Androulla Vassiliou oficialus tinklalapis: http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/vassiliou/about/welcome_en.htm, žiūrėta 2012-03-15.

dydis, o efektyvus žmogiškųjų išteklių panaudojimas yra visuomenės ekonominio ir socialinio stabilumo pagrindinė sąlyga³.

Tikslas – atlikti Europos Sąjungos, Lietuvos nacionalinių dokumentų, mokslinės literatūros ir kitų šaltinių, susijusių su verslumo skatinimu aukštajame moksle, analizę ir įvertinti esamą verslumo aukštajame moksle padėtį.

Metodologija – dokumentų, mokslinės literatūros analizės metodais siekiama nustatyti tiriamojo objekto, verslumo aukštajame moksle, raidą.

Rezultatai

1. Aptarta Europos Sąjungos verslumo politika ir išskirti verslumo skatinimo etapai.
2. Išnagrinėtas ir kritiškai įvertintas verslumo skatinimas aukštajame moksle ES ir Lietuvoje.
3. Aptartos naujos verslumo skatinimo politikos gairės.

Praktinė reikšmė – atsižvelgiant į tai, kad tik 2011 m. lapkričio mėnesį Europos Komisija įsteigė verslumo ugdymo darbo grupę ES verslumo ugdymo politikos vadovui sudaryti, atlikto tyrimo rezultatai naudingi verslumo skatinimo mechanizmo formavimui Lietuvoje ir Europos Sąjungos mastu.

Originalumas / vertingumas – aukštojo mokslo indėlis – visos šalies konkurencingumo didinimo ir ilgalaikio ekonomikos užtikrinimo prasme yra esminis ir reikalauja permainų, susijusių su bendrų sprendimų priėmimu. Žinių visuomenės kūrimas prisitaikant prie permainų ir inicijuojant įvairiapusę pažangą yra sunkiai įgyvendinamas, tačiau būtinas uždavinys siekiant šiandieninėje socialinėje realybėje prisitaikyti prie inovacijų ir rinkos poreikių. Verslumo politikos klausimas lieka opus ES lygiu, todėl ieškoma bendro sprendimo verslumo mąstysenos tobulinimo klausimu, kuris turi tiesioginės įtakos asmenybės formavimuisi, darbo rinkai, skatina novatorišką verslo steigimą, taigi gerina jaunų žmonių vaidmenį visuomenėje ir ekonomikoje. Atliktas tyrimas atskleidžia verslumo gebėjimo tobulinimo poreikį aukštojo mokslo institucijose.

Raktažodžiai – verslumas, aukštojo mokslo ir verslo bendradarbiavimo skatinimas, žmogiškųjų išteklių kūrimas.

Tyrimo tipas – literatūros apžvalga, atvejo analizė.

1. Įvadas

Žmogiškojo kapitalo teorija, kuri švietimą įvardino vienu iš svarbiausių faktorių ekonominiam ir socialiniam šalių vystymuisi, lėmė didžiųjų tarptautinių organizacijų ir, žinoma, Europos Sąjungos didesnę susidomėjimą švietimu, mokslu bei moksliniais tyrimais. Dėl didėjančios pasaulinės konkurencijos, greitų technologinių pokyčių, nykstant tarpdisciplininėms takoskyroms investicijos į žmogiškuosius išteklius įgauna nau-

3 Bagdonavičius J. *Žmogiškasis kapitalas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2002.

jas dimensijas ne tik suvokiant solidarumo ir integracijos būtinybę⁴, bet ir investicijų į jaunimą, kuris yra „rytojaus viltis ir galimybė“⁵, svarbą. Švietimas ir aukštasis mokslas yra bendrų vertybių ir išsivysčiusios visuomenės kūrimo garantas, todėl globalizacijos ir bendrų rinkų kontekste efektyvus švietimo potencialo panaudojimas yra pagrindinė visuomenės ekonominio ir socialinio stabilumo sąlyga⁶.

Bolonijos procesas, Lisabonos strategija, kuriamos bendros Europos aukštojo mokslo ir mokslinių tyrimų erdvės ieško įvairių būdų didinti užimtumą, pramonės konkurencingumą ir šalių intelektualinį potencialą⁷. Lietuva nėra išimtis, vienu svarbiausių prioritetų tiek nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos trečiu prioritetu, tiek Valstybės švietimo strategijoje 2003–2012 įvardina užimtumo skatinimą ir investicijų į žmogiškąjį kapitalą svarbą⁸. 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje detalizuojama žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos vizija: „Tinkami ir produktyvūs žmogiškieji ištekliai, tarnaujantys ūkio plėtros, užimtumo ir žinių visuomenės poreikiams“⁹. Atsižvelgiant į tai, kad aukštojo mokslo indėlis – visos šalies konkurencingumo didinimo ir ilgalaikio ekonomikos užtikrinimo prasme yra esminis ir reikalauja permainų, susijusių su bendrų spendimų priėmimu, siekiama atlikti verslumo skatinimo aukštajame moksle analizę. Analizuojami su verslumo skatinimu susiję Europos Sąjungos dokumentai, teisės aktai, mokslinė literatūra ir išskiriami pagrindiniai bendradarbiavimo etapai. Tyrimas leidžia įvertinti ir palyginti verslumo skatinimo politikos padėtį ES ir Lietuvos aukštajame moksle bei aptarti naujas verslumo skatinimo politikos iniciatyvas. Žinių visuomenės kūrimas prisitaikant prie permainų ir inicijuojant įvairiapusę pažangą – sunkiai įgyvendinamas, tačiau būtinas uždavinys. Aydin Ugur teigimu, šiandieninėje socialinėje realybėje neįmanoma atsiriboti nuo inovacijų ir rinkos poreikių, todėl ypač svarbus tampa žinių visuomenės kūrimas per tarpdisciplininį bendradarbiavimą¹⁰. Europos Sąjungai siekiant išlikti konkurencingai pasaulinėje erdvėje, investicijos į žinių visuomenę turi vykti sklandžiai ir tikslingai pasirinktomis priemonėmis. Viena iš ekonomikos augimo varomųjų jėgų – verslumas, kurio dvasia *Europos Sąjungos komisarės, atsakingos už kultūrą ir švietimą, Androulla Vassiliou nuomone, turi būti ugdoma* nuo pat pirmųjų švietimo sistemos lygmenų¹¹. Sie-

4 Švietimo ir kultūros GD specialus leidimas, žurnalas „Nauja švietimo ir kultūros programų karta“, Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007.

5 Ten pat.

6 Bagdonavičius J. *Žmogiškasis kapitalas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2002.

7 Švietimo ir mokyimo sistemos modernizavimas siekiant bendrų ES 2010 metams užsibrėžtų tikslų, pasiren-gimas bendrai Europos Komisijos/Tarybos 2006 metų ataskaitai, Lietuvos Respublika: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/apzvalgos/EC_LLL_report_final_lietkalba_red.pdf, žiūrėta 2012-03-27.

8 2003 m. liepos 4 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. IX-1700 „Dėl valstybinės švietimo strategi-jos 2003–2012 metų nuostatų“. <http://www.smm.lt/ti/docs/strategija2003-12.doc>, žiūrėta 2012-02-18.

9 Nacionalinė bendroji strategija: Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos pa-naudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti: http://www.esparama.lt/ES_Paramam/strukturines_paramos_2007_1013m_medis/titulinis/files/Strategija_2007-03-30.pdf, žiūrėta 2012-04-02.

10 Ugur A. Opening Speech. May I learning-teaching-discussion Science Uncertainty Bologna. Istanbul: Is-tambul Bilgi University Press, 2009.

11 Europos Komisijos pranešimas spaudai: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/12/365&format=HTML&aged=0&language=LT&guiLanguage=en>, žiūrėta 2012-04-15.

kiant suvokti verslumo skatinimo procesą aukštajame moksle atliekama ES dokumentų analizė leis ne tik aptarti verslumo skatinimo eigą, taikomas priemones, bet ir bendro mechanizmo formavimą.

2. Verslumo skatinimas aukštajame moksle: ES dokumentų apžvalga

Bolonijos deklaracija pradėtos iniciatyvos nubrėžė tolesnės ES politikos gaires. Verslumo skatinimas – ne išimtis. Bendros švietimo erdvės ES ir kokybiškų žmogiškųjų išteklių kūrimo tąsa – Lisabonos strategija, kurioje užsibrėžtas tikslas – tapti konkurencingiausia ekonomika pasaulyje. Būtent Lisabonos strategiją galima laikyti verslumo skatinimo Europos Sąjungoje užuomazga. Tais pačiais 2000-aisiais metais priimtos „Mažųjų įmonių chartijos“ veiklos programoje nurodoma, kad švietimo ir verslo bendradarbiavimas turi būti abipusis ir teikti tiesioginę naudą suinteresuotoms pusėms. Akcentuojama verslumo skatinimo visų lygių mokslo įstaigose svarba¹². 2001 m. Europos Vadovų Tarybos patvirtintoje plačių užmojų tvaraus vystymosi strategijoje deklaruotas radikali transformacijos poreikis ir naujų darbo vietų kūrimo būtinybė. Šios pirmosios iniciatyvos prisidėjo prie platesnių diskusijų verslumo skatinimo tema, kurios susistemintos aukštojo mokslo ir verslo bendradarbiavimo kertiniame dokumente – Europos Komisijos 2003 m. „Verslumo skatinimo ES žaliajoje knygoje“, apibrėžusioje verslumo sąvoką ir išskyrusioje aukštojo mokslo vaidmenį verslumo skatinimo procese. Verslumo sąvoka yra daugelio mokslininkų tyrinėjimų objektas, kadangi pasižymi polisemiškumu ir kinta priklausomai nuo konteksto. Verslumo sąvoka ir jos kismą Lietuvoje tyrinėjo ir aprašė savo darbuose Z. Lydeka, G. Strazdienė, A. Garalis ir kt. ES dokumentuose pateikiamame verslumo apibrėžime taip pat atsispindi termino mozaikiškumas. ES žaliajoje knygoje, verslumo fenomenas apibūdinamas trimis aspektais:

1. Kūrybiškumo ir inovacijų valorizacija vertės kūrimo procese;
2. Verslininkui būdingų savybių visuma;
3. Verslumo taikymas – verslo kūrimas ir plėtotė.

Verslumas suprantamas kaip kompleksinis gebėjimas, apimantis dalykines kompetencijas ir asmeninius bruožus: asmens gebėjimas idėjas paversti veiksmais per kūrybiškumą, naujoves, pasirengimą rizikuoti ir gebėjimą planuoti ir įgyvendinti užsibrėžtus tikslus siekiant išplėsti veiklos kontekstą ir pasinaudoti įvairiomis galimybėmis¹³. 2004 m. vasario mėn. Komisijos priimtoje „Europos verslininkystės darbotvarkėje“ nurodomos penkios strateginės politikos kryptys:

1. Verslininkiškos mąstysenos skatinimas;
2. Žmonių skatinimas tapti verslininkais;
3. Verslininkų parengimas plėtrai ir konkurencijai;

12 Europos mažųjų įmonių chartija. Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2004.

13 Komisijos pasiūlymas dėl rekomendacijos dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų KOM(2005)548, galutinis.

4. Finansų srauto gerinimas;
5. Palankesnės teisinio reguliavimo ir administravimo struktūros sukūrimas¹⁴.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto rugsėjo mėnesį pateiktoje nuomonėje¹⁵ dėl veiksmų plano nurodoma, kad veiksmų plane pagrįstai dideli siekiai atskleidė problemos mastą, tačiau konkretūs įgyvendinimo mechanizmai, kurie teiktų apčiuopiamą ir realistišką naudą, neįvardinti. Nepaisant penkių anksčiau išvardintų strateginių politikos krypčių kritikos dėl nenuoseklumo ir persidengimo, komitetas paliko minėtas strategines sritis ir pateikė komentarus. Išsikelta ilgalaikio tikslo pasiekimui – verslininkiškos mąstysenos skatinimui – raginama atitinkamai formuoti švietimo politiką ir įgyvendinimą. Aukštojo mokslo ir verslo bendradarbiavimo aspektu – veiksmų programa svarbi tuo, kad išskyrė verslumo įgūdžių formavimo svarbą mokslinių tyrimų komercializavimo didinimui ir naujų, žiniomis grįstų sektorių plėtrai.

Pažymėtina, kad Mažųjų įmonių chartijos įgyvendinimo ataskaitos rengiamos kasmet, tačiau akcentuotina 2005 m. ataskaita, kurioje nurodomos šalys, plėtojančios verslumo ugdymą horizontaliąja dimensija – per oficialių ryšių tarp skirtingų viešojo administravimo sektorių modelį. Lietuva¹⁶ minima kaip šalis, sėkmingai taikanti verslumo ugdymą mokyklose, tačiau nėra tarp aukštojo mokslo ir verslo bendradarbiavimo skatinimo lyderių. Priešingai nei Švedija, kuri tradiciškai palaikydama ryšius tarp universitetų ir įmonių sukūrė atitinkamą institucinę struktūrą bendradarbiavimui palaikyti, ar Italija, kuri bendradarbiavimui skatinti skiria papildomą finansavimą¹⁷. Ataskaitoje konstatuota būtinybė laipsniškai pertvarkyti švietimo politiką ir įgūdžių poreikį siekiant atitikti darbo rinkos poreikius. Atsižvelgiant į tai, kad 2005 m. pateikiamas naujas požiūris į Lisabonos strategiją akcentuojant ilgalaikį ekonomikos augimą ir naujų darbo vietų kūrimą, verslumo skatinimas įgauna naują pagreitį ir yra įtraukiamas į visą gyvenimą trunkančio mokymosi bendrųjų gebėjimų orientacinius metmenis¹⁸. Verslumo skatinimas yra ir 2005 m. Europos Vadovų Tarybos priimto Europos jaunimo pakto strateginis elementas.

-
- 14 Communication de la commission COM(2004) 70 final „Plan d’action: l’agenda européen de la politique de l’esprit d’entreprise“:
 - 16 Lietuva kartu su kitomis šalimis kandidatėmis 2002 m. balandžio 23 d. Maribore (Slovėnija) pasirašė deklaraciją dėl pritarimo mažųjų įmonių chartijai. Lietuva pažangos ataskaitas teikia kasmet nuo 2002 m. Daugiau informacijos apie mažųjų įmonių chartiją pateikiama tinklalapyje:
 - 18 Komisijos pasiūlymas KOM(2005)548 galutinis Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacija dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų:

Apibendrinant galima teigti, kad iki 2005 m. pradėtos verslumo skatinimo iniciatyvos, tačiau nedetalizuojamos verslumo skatinimo priemonės ir neišskirtas aukštojo mokslo vaidmuo. Nuo 2005 m. verslumo nauda ir suvokimas palaiapsniui kinta. Nuo pirmųjų iniciatyvų pradžios verslumo politika vienašališkai buvo siejama su naujų, inovatyvių įmonių skaičiumi, o nuo 2005 m. verslumas ES politikoje pradedamas traktuoti kaip bendrasis gebėjimas, o švietimas įvardinamas vienu iš svarbiausių verslumo įgūdžio ugdymo faktorių¹⁹.

2006 m. Komisijos komunikate „Įgyvendinant Bendrijos Lisabonos programą: verslumu pagrįsto mąstymo puoselėjimas ugdant ir mokant“ išskiriama aukštojo mokslo svarba verslumo ugdymo procese ir pateikiamos rekomendacijos dėl tolesnės verslumo politikos tąsos aukštajame moksle:

1. verslumo ugdymas integruojant dėstomuosius dalykus įvairiose studijų programose;
2. valstybės institucijų parama aukšto lygio mokytojų ir specialistų rengimui;
3. mobilumo skatinimas ir verslininkų įtraukimas į mokymosi ir švietimo procesus²⁰.

Bolonijos procese dalyvaujančių šalių ministrai, atsakingi už aukštąjį mokslą Londono komunikate 2007 m. įvardino papildomus verslumo prioritetus, tokius kaip absolventų įsidarbinimo gerinimas bei mokslo institucijų bendradarbiavimo skatinimas su darbdaviais bei kitais partneriais²¹. Pradedamos kristalizuoti priemonės siekiant komercializuoti idėjas ir paskatinti naujų technologijų ir inovacijų kūrimą. Oslo darbotvarkės „Verslumo ugdymas Europoje“ metu daugiakultūrinėje aplinkoje ir įvairiapusėje diskusijoje, kurioje dalyvavo visos suinteresuotos grupės, be anksčiau išvardintų, aptarti ir kiti aktualūs klausimai (pavyzdžiui, ES finansiniai instrumentai verslumo skatinimui) bei pateikti gerosios patirties pavyzdžiai, leidžiantys priimtinausius modelius taikyti ir plėtoti ES šalyse^{22*23}. Komisaro Jan Figel teigimu, „Švietimas ir mokymas – tai cementas, sutvirtinantis visuomenės ekonominių ir geografinių pasisėkimų akivaizdoje“²⁴, todėl 2008 m. peržiūrint Lisabonos strategiją išsikeltam tikslui pasiekti prirtarta ypatingą

19 Komisijos pasiūlymas KOM(2005)548 galutinis Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacija dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com%282005%290548_/com_com%282005%290548_lt.pdf, žiūrėta 2012-03-29.

20 Komisijos komunikatas KOM (2006) 33 galutinis „Įgyvendinant Bendrijos Lisabonos programą: Verslumu pagrįsto mąstymo puoselėjimas ugdant ir mokant“: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0033:FIN:LT:PDF>, žiūrėta 2012-03-30.

21 Londono komunikatas „Europos aukštojo mokslo erdves link: atsakas į globalaus pasaulio iššūkius“: http://www.smm.lt/t_bendradarbiavimas/docs/bp/Londono%20komunikatas_Europos%20aukštojo%20mokslo%20erdves%20link.pdf, žiūrėta 2012-04-30.

22 * Konferencijoje dalyvavo apie 320 dalyvių iš 33 šalių, atstovaujantys nacionalinėms, regioninėms ar vietinėms valdžios institucijoms, verslo asociacijoms ir verslininkams, įvairioms organizacijoms, dėstytojai, universitetų akademinis personalas, studentai, mokslininkai, ekspertai.

23 Enterprise and Industry Directorate-General, conference „Entrepreneurship Education in Europe: Fostering Entrepreneurial Mindsets through Education and Learning“: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/support_measures/training_education/oslo/oslo_flash_en.pdf, žiūrėta 2012-04-05.

24 Švietimo ir kultūros GD „Nauja švietimo ir kultūros programų karta“. Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007.

dėmesį sutelkti į švietimo ir verslumo skatinimą²⁵. Pripažinta, kad verslumo skatinimo politika ES šalyse nėra tinkamai plėtojama: verslumas daugelyje šalių vis dar nėra tarpdisciplininis dalykas, be to, verslumo ugdymas nėra visapusiškai integruotas institucijos vidinėje struktūroje. Ataskaitoje analizuojamas aptartų priemonių taikymas verslumui skatinti, kliūtys ir iššūkiai, su kuriomis susidurta. Todėl nuo 2005 m. išskirtos priemonės tikslinamos ir pateikiami nauji pasiūlymai. Europos šalys raginamos bendradarbiauti tarpusavyje (keistis gerąja verslumo skatinimo patirtimi), pritaikyti teisinę bazę, paskatinti bendradarbiavimą su verslo sektoriumi. Aukštosioms mokykloms atitinkamai rekomenduojama kurti verslumą skatinančias strategijas, verslumo departamentus, verslumo dalyką įvesti į studijų programas, kelti akademinio personalo kompetencijas, institucijos taisyklėse reglamentuoti intelektualią nuosavybę ir įdiegti akademinį kreditų skyrimo praktiką už praktikas įmonėse ar projektus, vykdomus už institucijos ribų. Nors 2008 m. imtasi konkrečių verslumo skatinimo aukštajame moksle veiksmų, tačiau ES mastu pripažįstama, kad tai dar naujas reiškinys ir verslumo skatinimo praktika, sėkmingai taikoma mokyklose ir profesiniame mokyme, turėtų būti refleksyviai įgyvendinama ir aukštajame moksle²⁶. Susiduriama su fundamentaliu klausimu: kaip prisitaikyti prie rinkos poreikių ir sykiu užtikrinti tradicijų tąsą.

Kasmet ekspertų teikiamos išvados apie verslumo sklaidą skirtingais aspektais sąlygojo pokyčius verslumo politikoje. 2009 metais ekspertų grupė pateikė profesinio rengimo ir verslumo projektą²⁷. Ekspertai patvirtino, kad profesiniame mokyme pradėtos įgyvendinti verslumo skatinimo priemonės, tačiau padaryta pažanga, lyginant su bendrojo lavinimo mokyklomis, yra maža. Išskirtos egzistuojančios verslumo skatinimo spragos (kurios iš dalies būdingos ir aukštajam mokslui) –verslumas nėra įtrauktas į mokyimo sistemas, ribotas aktyvumas, neveiksmingi mokyimo metodai, praktinių įgūdžių stoka, per maža dėstytojų kompetencija, neįtraukti verslo atstovai. Ekspertai Lietuvos atveju taip pat pabrėžia, kad nepaisant egzistuojančių į verslumo skatinimą nukreiptų nacionalinių dokumentų, kuriuose nurodyta integruoti verslumą į programas, verslumo gebėjimas ugdomas nepakankamai. Ekspertų išvados kiekvienais metais pateikiamos atskiromis tematikomis. 2009 m. ataskaitoje analizuojama verslumo skatinimo politika profesiniame mokyme, 2010 m. ataskaitoje analizuojama geroji šalių patirtis²⁸, o 2011 m. ataskaitoje koncentruojamasi ties pedagogų verslumo ugdymo problemomis²⁹.

25 Best procedure project: „Entrepreneurship in higher education, especially in non-business studies” final report of the expert group 2008: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/support_measures/training_education/entr_highed_en.pdf, žiūrėta 2012-04-05.

26 Ten pat.

27 Geriausias tvarkos projektas „Profesinis rengimas ir verslumas“, Ekspertų grupės galutinė ataskaita 2009 m. lapkričio mėn.: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/smes/vocational/entr_voca_lt.pdf, žiūrėta 2012-04-16.

28 Report and Evaluation of the Pilot Action High Level Reflection Panels on Entrepreneurship Education initiated by DG Enterprise and Industry and DG Education and Culture „Towards Greater Cooperation and Coherence in Entrepreneurship Education“ March 2010: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/education-training-entrepreneurship/reflection-panels/files/entr_education_panel_en.pdf

29 A report on Teacher Education and Training to prepare teachers for the challenge of entrepreneurship education, Bruxelles 2011: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promotingentrepreneurship/files/education/teacher_education_for_entrepreneurship_final_report_en.pdf, žiūrėta 2012-04-23.

Vis dėlto reikia pripažinti, kad tik šių metų kovo mėnesį Europos Komisijos pateiktoje ataskaitoje analizuojamas verslumo aukštajame moksle skatinimas³⁰. Atliktas tyrimas verslumo įtakos analizės pagrindu iškelia studentų verslumo mąstysenos tobulinimo poreikį, kuris turi tiesioginės įtakos asmenybės formavimuisi, darbo rinkai, skatinta novatorišką verslo steigimą, taigi, gerina jaunų žmonių vaidmenį visuomenėje ir ekonomikoje. Atlikto tyrimo duomenys rodo, kad daugeliu aspektų ES vis dar stipriai atsilieka nuo Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau JAV). Būtent JAV taikomas verslumo skatinimo modelis, kurio tiesioginę įtaką ekonomikos augimui patvirtino įvairūs statistiniai duomenys ir moksliniai tyrimai³¹, buvo verslumo postūmis ES, kur verslumo bendradarbiavimas pradėtas gerokai vėliau. JAV aukštojo mokslo ir verslo bendradarbiavimas ir sinergijos skatinimas intensyviai nagrinėjamas Amerikos Nacionalinės verslo švietimo asociacijos (angl. The National Business Education Association (NBEA))³², Verslo/švietimo partnerystės forumo (angl. Business/Education partnership Forum)³³ renginiuose, kurių pagrindinis tikslas – veiksmingo ir produktyvaus bendradarbiavimo kūrimas. JAV aukštojo mokslo modelis Europoje dažnai kritikuojamas dėl nuo pokario susiformavusios verslo tradicijos finansiškai ir politiškai remti aukštąsias mokyklas. Nepaisant kritikos, ekonominės krizės akivaizdoje, Vašingtono prioritetu liko švietimas, o tai paskatino perimti ir pritaikyti JAV modelį daugelį sparčiai besivystančių pasaulio šalių. Europos Sąjungos naujo programavimo laikotarpio brėžiamos gairės patvirtina siekį Europos Sąjungos šalyse aukštosioms mokykloms suteikti kuo daugiau autonomijos ir visais įmanomais būdais skatinti ieškoti finansavimo privačiame sektoriuje susiejant su moksliniais projektais ir verslo poreikiais. JAV taikomo modelio efektyvumą patvirtina ir 2012 m. britų žurnalo „Times Higher Education Ratings“ sudarytas reitingas, kurio viršūnėje Harvardo ir Masačusetso universitetai, o iš viso šimtuose net 44 JAV universitetai³⁴.

Apibendrinant ES dokumentus, susijusius su verslumo skatinimu, galima daryti išvadą, kad nors 2012 m. Europos Komisijos ataskaitoje nurodoma, kad net aštuonios šalys pradeda įgyvendinti verslumo strategijas (tarp jų ir Lietuva)³⁵, pavieniai ES šalių verslumo skatinimo veiksmai atskleidžia būtinybę suvienyti jėgas ir ieškoti bendro sprendimo ES lygiu. Europos Komisijos 2012 m. paskelbtas kvietimas teikti paraiškas verslumo ugdymo srityje, raginantis kurti ir testuoti verslumo skatinimo priemones, ro-

30 Report “Effects and impact of entrepreneurship programmes in higher education”, Bruxelles March 2012: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/files/education/effects_impact_high_edu_final_report_en.pdf, žiūrėta 2012-04-29.

31 Eurobaromètre „L’esprit d’entreprise“, March 2004: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl146_fr.pdf, žiūrėta 2012-04-22.

32 Oficialus Amerikos Nacionalinės verslo ir švietimo asociacijos tinklalapis: <http://www.nbea.org/newsite/about/index.html>, žiūrėta 2012-03-17.

33 Oficialus Verslo/švietimo partnerystės forumo tinklalapis: <http://biz4ed.org/about.htm>, žiūrėta 2012-03-17.

34 JAV universitetai tebėra geriausi, 2012-03-16. *Lietuvos žinios*.

35 Europos Komisijos pranešimas spaudai „Verslumo ugdymo pozicijos tvirtėja“: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/12/365&format=HTML&aged=0&language=LT&guiLanguage=en>, žiūrėta 2012-04-28.

diklių sistemas, programas³⁶, tik patvirtina faktą, kad nuo dešimto dešimtmečio pardėtos verslumu grindžiamos jaunimo mąstysenos kūrimui ES nėra suformavusi bendro mechanizmo. Atsižvelgiant į tai, kad 2011 m. lapkričio mėnesį Europos Komisija įsteigė verslumo ugdymo darbo grupę, kurią sudaro 24 šalių ekspertai bei verslo ir profesinių sąjungų atstovai, tikimasi, kad iki 2013 m. parengtas verslumo ugdymo politikos vadovas³⁷ parems verslumo ugdymo programas ES šalyse. Apžvelgus verslumo skatinimą aukštajame moksle ES dokumentuose, Lietuvos atvejo analizė leis aptarti verslumo politikos aukštajame moksle eigą Lietuvoje.

3. Verslumo skatinimas Lietuvos aukštajame moksle: atvejo analizė

Verslumo skatinimo iniciatyvos Lietuvoje pradėtos nuo 2002 metų, kai Lietuva kartu su kitomis šalimis kandidatėmis išreiškė pritarimą mažųjų įmonių chartijai. Lietuvos valstybinėje švietimo strategijoje 2003–2012 m. akcentuojama, kad siekiant užtikrinti švietimo plėtotės kokybę būtina atnaujinti kompetencijas. Verslumas įvardijamas vienu iš būtinų ugdyti asmens kompetencijų visuose švietimo lygiuose³⁸. Siekiama racionali pusiausvyra diegiant finansavimą iš kelių šaltinių ir ypač skatinant verslo investicijas. Nors valstybės ilgalaikės raidos strategijoje dar 2002 m. numatyta į įvairių švietimo lygių programas įtraukti verslumo modulius³⁹, Nacionalinėje jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo programoje 2008–2012 m. konstatuota, kad verslumo ugdymo integravimo į aukštųjų, profesinių ir kitų švietimo įstaigų programas gairės nepatvirtintos⁴⁰. Vis dėlto reikia pasidžiaugti, kad bendrojo lavinimo mokyklų verslumas, Lietuvoje pradėtas Ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategija⁴¹ 2004 metais, neabejotinai buvo sėkmingai įgyvendintas ir Europos Sąjungos kontekste Lietuvą iškelė į pirmaujančias pozicijas⁴². Lietuvos verslumo politiką, kaip ir ES verslumo raidą, galima suskirstyti į:

36 Europos Komisijos kvietimas teikti paraiškas „Verslumo ugdymas“ (2012/C 22/06): <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:022:0010:0012:LT:PDF>, žiūrėta 2012-05-10.

37 Europos Komisijos pranešimas spaudai „Verslumo ugdymo pozicijos tvirtėja“: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/12/365&format=HTML&aged=0&language=LT&guiLanguage=en>, žiūrėta 2012-04-28.

38 Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. IX-1700 „Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų“: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=215471&p_query=&p_tr2=](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=215471&p_query=&p_tr2=,), žiūrėta 2012-05-02.

39 Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. IX-1187 „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=193888](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=193888,), žiūrėta 2012-04-28.

40 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. balandžio 2 d. nutarimas Nr. 339 „Dėl nacionalinės jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008–2012 metų programos patvirtinimo“: [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=318306&p_query=&p_tr2=](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=318306&p_query=&p_tr2=,), žiūrėta 2012-04-24.

41 Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 2 d. įsakymas Nr. ISAK-885 „Dėl ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategijos patvirtinimo“: [http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=235714&p_query=&p_tr2=](http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=235714&p_query=&p_tr2=,), žiūrėta 2012-05-03.

42 Europos Komisijos pranešimas spaudai „Verslumo ugdymo pozicijos tvirtėja“: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/12/365&format=HTML&aged=0&language=LT&guiLanguage=en>, žiūrėta 2012-04-28.

- ankstyvąjį etapą – pradedamos pirmosios verslumo iniciatyvos;
- tiriamąjį etapą – išskiriamos pagrindinės verslumo skatinimo priemonės;
- taikomąjį etapą bendrojo lavinimo mokyklose ir profesiniame mokyme – imtasi konkrečių verslumo skatinimo veikslių bendrojo lavinimo ir profesinėse mokyklose.
- Bendros verslumo ugdymo politikos kūrimo etapas – prasidėjęs 2011 m. lapkričio mėnesį Europos Komisija verslumo ugdymo darbo grupės įsteigimu.

Išskirti verslumo skatinimo etapai išryškina bendro požiūrio ir strategijos dėl jaunimo verslumo skatinimo nebuvimą, skirtingų priemonių taikymą, kuris yra verslumo politikos nenuoseklumo tiek ES lygmeniu, tiek Lietuvos atveju priežastis. Nors nacionalinėje verslumo skatinimo programoje numatyta sukurti nuoseklią, efektyviai veikiančią jaunimo atsakingo verslumo ugdymo sistemą, tik pastaruoju metu iškeltas aukštojo mokslo vaidmuo. Europos Sąjunga mokslo ir švietimo verslumą skatina per papildomo finansavimo skyrimą. Antruoju 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu ES struktūrinių fondų paramą numatyta skirti verslumo skatinimui pagal Bendrąją nacionalinę mokslinių tyrimų bei mokslo ir verslo bendradarbiavimo programą, kuri pagrindiniu tikslu įvardino glaudesnio ir ilgalaikio nacionalinių mokslo institucijų bei verslo bendradarbiavimo skatinimą⁴³. 2007–2013 m. mokslo ir verslo bendradarbiavimas finansuojamas pagal Ekonomikos augimo veikslių programos 1 prioritetą ir Žmoniškųjų išteklių plėtros veikslių programos 3 prioritetą. 2007–2013 m. Žmoniškųjų išteklių plėtros programoje⁴⁴ konstatuotos problemos, su kuriomis susiduria aukštojo mokslo institucijos:

- MTTP žmogiškieji ištekliai neatitinka dabartinių ir ateities poreikių;
- Nepakankamas verslo ir mokslo bendradarbiavimas, kadangi universitetai nėra svarūs inovacinėje įmonių veikloje;
- Išskirtinai mažas mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos produktyvumas;
- Studijų programos neatitinka verslo ir visuomenės poreikių⁴⁵.

Verslumo aukštajame moksle skatinimas būtinas siekiant optimizuoti aukštąjį mokslą ir rengiant specialistus, galinčius ne tik įsisavinti žinias, bet ir kurti naujas technologijas. Nors mokslo tyrimų centrų, parkų ir pasaulinės patirties poreikis akivaizdus, bendra strategija ir aukštojo mokslo verslumo skatinimo politika nėra sukurta. Įvairūs statistiniai duomenys ir pranešimai išryškina verslumo aukštajame moksle poreikį. Pavyzdžiui, 2010 m. Europos novatoriškumo pranešimo duomenys⁴⁶ įrodo, kad Lietuva

43 Bendroji nacionalinė mokslinių tyrimų ir mokslo bei verslo bendradarbiavimo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. kovo 3 d. įsakymu Nr. ISAK-563: http://lms.lt/files/active/0/BMV_20080303.pdf, žiūrėta 2012-04-14.

44 Žmoniškųjų išteklių plėtros veikslių programa 2007–2013 m., Vilnius 2007 m. liepos 30 d.: http://www.esparama.lt/ES_Paramas/strukturines_paramos_2007_1013m._medis/titulinis/files/IVP_ZIP_2007-07-30.pdf, žiūrėta 2012-03-07.

45 Mokslo problemos analizė „Kaip skirstomos valstybės lėšos Lietuvos mokslui?“, Švietimo ir mokslo ministerija: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/mpanalizes/MPA%281%29_Valstybes%20lesos%20mokslui.pdf, žiūrėta 2012-04-28.

46 Comparative analysis of innovation performance: <http://www.proinno-europe.eu/inno-metrics/page/innovation-union-scoreboard-2010>, žiūrėta 2012-04-04.

vidutiniškai investuoja į naujoves, tačiau gauna mažiausią naudą Europoje, t. y. lyginant su kitomis ES šalimis pagal kvalifikuotos darbo jėgos ir žinių pritaikymo ekonominėje veikloje rodiklius bei vertinant intelektinę nuosavybę yra viena labiausiai atsilikusių Europoje. 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros programa patvirtina, kad Lietuvos švietimo sistemos veiklos kiekybiniai indėlio rodikliai slepia švietimo ir mokslo sistemų veiklos rezultatų ir poveikio trūkumus⁴⁷. Almanto Samalavičiaus teigimu, vienas iš pagrindinių uždavinių „išsiveržti iš intelektualinių getų“⁴⁸ ir priartinti akademinę bendruomenę prie platesnių visuomenės sluoksnių. Inovatyvių metodų ir lankstumo Lietuvos aukštajame moksle būtinybė tampa akivaizdi susipažinus su nepakankama švietimo sistemos įtaka šalies ūkio inovaciniam potencialui. Žinoma, galima išskirti daugelį tai lemiančių veiksnių, tačiau svarbiausia problema – realios atskaitomybės visuomenei ir ryšio su socialiniais partneriais nebuvimas ir svarbiausių partnerių – aukštųjų mokyklų ir mokslinių tyrimų centrų bendradarbiavimo su verslu trūkumas ir neefektyvumas.

2007–2013 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpiu numatyta, kad prie ES horizontaliųjų principų įgyvendinimo prisidės veiksmų programoje įvardintos veiklų grupės, be to, į horizontaliuosius principus bus atsižvelgta apibrėžiant veiksmų grupių prioritetus bei planuojama skirti papildomą paramą konkrečioms grupėms. Nors deklaruojama, kad norint šiose srityse pasiekti apčiuopiamos pažangos, būtinos kryptingos visų trijų veiksmų programų (Žmogiškųjų išteklių plėtros, Ekonomikos augimo, Sanglaudos skatinimo) investicijos, tačiau fragmentiškumas apibrėžiant veiksmų grupių prioritetus yra akivaizdus. Tai pabrėžiama ir ES struktūrinės paramos vertinimų apžvalgoje, rekomendacijose dėl 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo, kur deklaruojamas intervencijų logikos trūkumas. ES švietimo, kultūros ir jaunimo reikalų komisarė Androulla Vassiliou, pristatydama 2014–2020 m. ES planuojamą skirti finansavimą, konstatuoja, kad būtina atsižvelgti į darbo rinkos poreikius ir skatinti švietimo institucijų ir darbdavių bendradarbiavimą ir bendrą darbą keičiantis gerąja patirtimi. Lietuvos švietimo ir mokslo viceministrė N. Putinaitė patvirtina analogišką situaciją Lietuvoje – verslo ir švietimo bendradarbiavimas dar tik prasideda⁴⁹. Galima daryti išvadą, kad apie aukštojo mokslo ir verslo sinergiją Lietuvoje kalbėti dar anksti, tačiau remiantis gerąja kitų šalių patirtimi būtina diegti inovatyvius metodus siekiant šio tikslo.

Atsižvelgiant į tai, kad tik 2011 m. pradėtas rengti ES verslumo ugdymo politikos vadovas, Lietuvoje vykstantys procesai yra sveikintini ir tikėtina turės praktinės reikšmės verslumo politikos formavimui. Pavyzdžiui, 2012 m. Vilniaus universiteto tarptautinės teisės verslo mokykla kartu su Iliojaus universitetu pradėjo studentų verslumo tyrimą, kurio tikslas nustatyti, kokią įtaką aukštasis mokslas daro studentų verslumo ugdymui Lietuvoje⁵⁰. Mykolo Romerio universitetas verslumą numatęs vienu iš sezono

47 Švietimo ir mokslo srities esamos būklės ir tendencijų analizės ataskaita, Viešosios politikos ir vadybos institutas: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/es/Svietimo_mokslo%20esamos%20bukles%20ir%20tendenciju%20analize.pdf, žiūrėta 2012-04-09.

48 Samalavičius A. Universiteto idėja ir akademinė industrija. *Kultūros barai*. 2003.

49 Putinaitė N. Mokslo ir verslo bendradarbiavimas tik prasideda, 2011-08-04: <http://www.diena.lt/naujienos/lietuva/n-putinaite-mokslo-ir-verslo-bendradarbiavimas-tik-prasideda-368236>, žiūrėta 2012-03-30.

50 Vilniaus universiteto studentų atstovybės tinklalapis: <http://www.vusa.lt/aukstojo-mokslo-itaka-verslumo-ugdymui>, žiūrėta 2012-04-30.

prioritetų į studijų programas įtraukia verslumo skatinimo dalykus tarpdisciplininėse studijose⁵¹. Akcentuotina ir vystoma projektinė veikla, kuri, švietimo ir mokslo viceministrės N. Putinaitės teigimu, diegia verslumo pagrindus ir skatina studentus atsisakius baimių ir apskaičiavus riziką realizuoti savo idėjas versle⁵². Pagirtina ir tai, kad Alvino Tofflerio mintis, kad švietimas privalo atspindėti ateities viziją⁵³, yra sėkmingai tęsiama įgyvendinant kūrybiškus ir inovatyvius projektus, pavyzdžiui, Britų Tarybos projektą „Kuriant aukštąjį mokslą XXI amžiui“ (angl. *Shaping Higher Education for the 21st Century*). Projekto dalyviai (iš Suomijos, Vengrijos, Lietuvos, Norvegijos bei Slovėnijos) pateikė aukštojo mokslo ateities scenarijus. Visų šalių pateiktose vizijose 2020 m. pasirinktas investavimo į studentą, o ne į studijų vietas modelis bei pabrėžiamas verslumo skatinimas aukštajame moksle, kuris Suomijos atveju išvystomas iki aukštojo mokslo „marketizavimo“, siekiant privačių investicijų didėjimo bei geresnės kokybės⁵⁴. Lietuva savo ruožtu ieško praktinių instrumentų kryptingam studijų ateities formavimui. Vienas jų – siektina ateities vizija „Moksloji Lietuva 2030“. Nors Lietuvos pateikta vizija yra atsargesnė, lyginant su Suomijos vizija 2020, kurioje ateities aukštojo mokslo institucijos įsivaizduojamos kaip verslios ir orientuotos į poreikį, tačiau numatoma, kad didelis dėmesys bus skiriamas holistiniam žmogaus ugdymui, įskaitant verslumo lavinimui⁵⁵.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad verslumo skatinimas aukštajame moksle tiek ES mastu, tiek Lietuvos nacionaliniu lygiu dar tik prasideda. Ankstyvosios verslumo iniciatyvos pirmiausia prigijo bendrojo lavinimo ir profesinio ugdymo mokyklose. Europos Komisijos 2012 m. paskelbtoje ataskaitoje verslumo ugdymas Lietuvoje įvertintas santykinai teigiamai. Lietuva iš kitų Europos valstybių išsiskiria tuo, kad viena pirmųjų dar 2003 m. nacionalinėje švietimo strategijoje akcentavo verslumo būtinybę. Vis dėlto reikia pripažinti, kad tarpdalykinė mokslo sričių ir kryptų integracija, verslumo kultūra Europoje ir Lietuvoje, palyginti su JAV patirtimi, yra dar svetima. Lieka tikėti, kad 2020 m. strategijoje įvardintas žinių trikampis susies aukštąjį mokslą, mokslinius tyrimus ir verslą, o verslumas aukštajame moksle bus skatinamas kaip strategiškai svarbus gebėjimas, lemiantis aukštojo mokslo kokybinį ir kiekybinį augimą.

51 MRU griaua 5 populiariausius mitus apie aukštąjį mokslą, 2012-04-23: http://www.lrytas.lt/-/133518_17521_334156762-mru-griaua-5-populiariausius-mitus-apie-auk%C5%A1t%C4%85j%C4%AF-moksl%C4%85.htm, žiūrėta 2012-04-30.

52 Pasitelkiant ES struktūrinių fondų finansavimą studentai bus mokomi praktinių verslumo pagrindų, 2011-03-30: <http://www.15min.lt/naujiena/studentu-zona/karstos-zinios/pasitelkiant-es-strukturiniu-fondu-finansavima-studentai-bus-mokomi-praktiniu-verslumo-pagrindu-234-143915>, žiūrėta 2012-04-03.

53 Hargreaves A. *Mokymas žinių visuomenėje: švietimas nesaugumo amžiuje*. Vilnius: Homo liber, 2008.

54 Aukštojo mokslo ateitis: vizija 2020-iesiems, Demokratinės politikos institutas: www.dpi.lt/get.php?f.248, žiūrėta 2012-05-05.

55 Lietuvos mokslo ir studijų ateities vizija: moksloji Lietuva 2030, Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras: http://www.zef.lt/zef/modules/document_publisher/documents/4/Moksloji_Lietuva_trumprastis.pdf

3. Išvados

Atlikus ES dokumentų ir Lietuvos atvejo analizę galima konstatuoti verslumo skatinimo aukštajame moksle pradžią. Esminis klausimas – kokias metodus, priemones ir būdais sukurti produktyvius žmogiškuosius išteklius skatinant verslumą, lieka atviras ir į jį ieškoma atsakymų tiek Europiniu, tiek nacionaliniu mastu. Remiantis austrų filosofo Ludwigo Wittgensteino mintimi, verslumo diskusija, kaip ir didžioji dalis diskusijų pasaulyje, vyksta dėl to, kad iš pradžių nesusitarta dėl terminų. Europos Sąjungos ir Lietuvos verslumo skatinimo politiką galima skirstyti į:

- Ankstyvąjį etapą – nuo devinto dešimtmečio iki 2005 m. remiantis JAV pavyzdžiu Europos Sąjungoje pradėtos bendro pobūdžio verslumo skatinimo iniciatyvos.
- Tiriamąjį etapą – siekiant komercializuoti idėjas ir paskatinti naujų technologijų ir inovacijų kūrimą nuo 2005 tiriamos ir išskiriamos konkrečios verslumo skatinimo priemonės.
- Taikomąjį etapą – imtasi konkrečių verslumo skatinimo veiksnių bendrojo lavinimo ir profesinėse mokyklose.
- Verslumo ugdymo politikos kūrimo etapą – prasidėjęs 2011 m. lapkričio mėnesį Europos Komisijos verslumo ugdymo darbo grupės įsteigimu.

Išskirti etapai tik patvirtina garsiąją filosofo mintį. Nuo pirmųjų verslumo iniciatyvų nebuvo sudėliota intervencijų schema (ištekliai – veiklos – produktai – rezultatai – poveikis), kuri leistų aukštąjį mokslą traktuoti kaip išteklius. Per verslumo skatinimą, kaip veiklą, galima sukurti produktus, kurie pasieks atitinkamus rezultatus ir turės ilgalaikį poveikį ne tik aukštojo mokslo kokybės kėlimui ilgalaikėje perspektyvoje, bet ir taps esminiu įvairiapusio tarpdisciplininio bendradarbiavimo, pažangios, tvarios ir integracinės visuomenės kūrimo pagrindu.

Literatūra

- A report on Teacher Education and Training to prepare teachers for the challenge of entrepreneurship education, Bruxelles 2011 [žiūrėta 2012-04-23]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promotingentrepreneurship/files/education/teacher_education_for_entrepreneurship_final_report_en.pdf.
- Bagdonavičius, J. 2002. *Žmogiškasis kapitalas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
- Bendroji nacionalinė mokslinių tyrimų ir mokslo bei verslo bendradarbiavimo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. kovo 3 d. įsakymu Nr. ISAK-563 [žiūrėta 2012-04-14]. Prieiga per internetą: http://lms.lt/files/active/0/BMV_20080303.pdf
- Best procedure project: „Entrepreneurship in higher education, especially in non-business studies” final report of the expert group 2008 [žiūrėta 2012-04-05]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/support_measures/training_education/entr_highed_en.pdf.
- Communication de la commission COM(2004) 70 final „Plan d’action: l’agenda européen

- de la politique de l'esprit d'entreprise“ [žiūrėta 2012-04-05]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0070:FIN:FR:DOC>.
- Comparative analysis of innovation performance [žiūrėta 2012-04-04]. Prieiga per internetą: <http://www.proinno-europe.eu/innometrics/page/innovation-union-scoreboard-2010>.
- Aukštojo mokslo ateitis: vizija 2020-iesiems. Demokratinės politikos institutas [žiūrėta 2012-05-05]. Prieiga per internetą: www.dpi.lt/get.php?f.248.
- Enterprise and Industry Directorate-General, conference „Entrepreneurship Education in Europe: Fostering Entrepreneurial Mindsets through Education and Learning“. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/support_measures/training_education/oslo/oslo_flash_en.pdf. [žiūrėta 2012-04-05].
- Eurobaromètre „L'esprit d'entreprise“, March 2004 [žiūrėta 2012-04-22]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl146_fr.pdf.
- Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (2005/C 74/01) „Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui tema: „Veiksmų planas: Europos verslininkystės darbotvarkė“ KOM (2004) 70 galutinis“ [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:074:0001:0006:LT:PDF>.
- Europos Komisijos kvietimas teikti paraišką „Verslumo ugdymas“ (2012/C 22/06) [žiūrėta 2012-05-10]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:022:0010:0012:LT:PDF>.
- Europos mažųjų įmonių chartija. Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2004.
- Europos Komisijos pranešimas spaudai [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/12/365&format=HTML&aged=0&language=LT&guiLanguage=en>.
- Europos Komisijos Pirmininko J. M. Barroso komentaras apie strategiją „Europa 2020“, Europos Komisijos tinklalapis [žiūrėta 2012-05-12]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/europe2020/index_lt.htm.
- Europos Sąjungos komisarės, atsakingos už kultūrą ir švietimą, Androulla Vassiliou oficialus tinklalapis [žiūrėta 2012-03-15]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/vassiliou/about/welcome_en.htm.
- Geriausios tvarkos projektas „Profesinis rengimas ir verslumas“ Ekspertų grupės galutinė ataskaita 2009 m. lapkričio mėn. [žiūrėta 2012-04-16]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/smes/vocational/entr_voca_lt.pdf.
- Hargreaves, A. 2008. *Mokymas žinių visuomenėje: švietimas nesaugumo amžiuje*. Vilnius: Homo liber.
- Jonasson, T. J. 2008. *Inventing Tomorrow's University Who is to Take the Lead?* Bologna: Bononia University Press.
- Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui KOM(2005) 30 galutinis Europos mažųjų įmonių chartijos įgyvendinimo ataskaita [žiūrėta 2012-04-22]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/charter/2005_charter_docs/com_2005_30/com_30_lt.pdf.
- Komisijos komunikatas KOM (2006) 33, galutinis „Įgyvendinant Bendrijos Lisabonos programą: verslumu pagrįsto mąstymo puoselėjimas ugdant ir mokant“ [žiūrėta 2012-03-30]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0033:FIN:LT:PDF>.
- Komisijos pasiūlymas „Dėl rekomendacijos dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų KOM(2005)548, galutinis. Komisijos pasiūlymas KOM(2005) 548, galutinis Europos Parlamento ir Tarybos rekomen-

- dacija dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų [žiūrėta 2012-03-29]. Prieiga per internetą: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com%282005%290548_/com_com%282005%290548_lt.pdf.
- Krikščiūnas, K., Abramavičius, Š., Barškauskas, P., Buožiūtė-Rafanavičienė, S., Cvilikas, A., Grigaitienė, M., Lanskoronskis, M., Turauskas, L. 2009. *Doktorantūra Europoje ir Lietuvoje*. Kaunas: ISM Vadybos ir ekonomikos universiteta.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. IX-1700 „Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų“ [žiūrėta 2012-05-02]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=215471&p_query=&p_tr2=.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. IX-1700 „Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų“ [žiūrėta 2012-02-18]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/ti/docs/strategija2003-12.doc>.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. IX-1187 „Dėl valstybės ilgalaikė raidos strategijos“ [žiūrėta 2012-04-28]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=193888.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 2 d. įsakymas Nr. ISAK-885 „Dėl ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategijos patvirtinimo“ [žiūrėta 2012-05-03]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=235714&p_query=&p_tr2=.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. balandžio 2 d. nutarimas Nr. 339 „Dėl nacionalinės jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008–2012 metų programos patvirtinimo“. [žiūrėta 2012-04-24]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=318306&p_query=&p_tr2=.
- Londono komunikatas „Europos aukštojo mokslo erdvės link: atsakas į globalaus pasaulio iššūkius“ [žiūrėta 2012-04-30]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/t_bendradarbiavimas/docs/bp/Londono%20komunikatas_Europos%20aukstojo%20mokslo%20erdves%20link.pdf.
- Mažųjų įmonių chartijos tinklalapis: http://europa.eu/legislation_summaries/enterprise/business_environment/n26002_fr.htm.
- „May I learning-teaching-discussion Science Uncertainty Bologna“, Istanbul: Istanbul Bilgi University Press, 2009 m.
- Lietuvos mokslo ir studijų ateities vizija: moksloji Lietuva 2030. Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. Prieiga per internetą: http://www.zef.lt/zef/modules/document_publisher/documents/4/Mokslioji_Lietuva_trumprastis.pdf.
- Nacionalinė bendroji strategija: Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti [žiūrėta 2012-04-02]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/ES_Paramam/strukturines_paramos_2007_1013m._medis/titulinis/files/Strategija_2007-03-30.pdf.
- Oficialus Amerikos Nacionalinės verslo švietimo asociacijos tinklalapis [žiūrėta 2012-03-17]. Prieiga per internetą: <http://www.nbea.org/newsite/about/index.html>.
- Oficialus Verslo/švietimo partnerystės forumo tinklalapis [žiūrėta 2012-03-17]. Prieiga per internetą: <http://biz4ed.org/about.htm>.
- Pasirengimas bendrai Europos Komisijos/Tarybos 2006 metų ataskaitai, Švietimo ir mokymo sistemos modernizavimas siekiant bendrų ES 2010 metams užsibrėžtų tikslų, Lietuvos Respublika [žiūrėta 2012-03-27]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/apzvalgos/EC_LLL_report_final_lietkalba_red.pdf.
- Report and Evaluation of the Pilot Action High Level Reflection Panels on Entrepreneurship Education initiated by DG Enterprise and Industry and DG Education and Culture „Towards Greater Cooperation and

- Coherence in Entrepreneurship Education“ March 2010: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/education-training-entrepreneurship/reflection-panels/files/entr_education_panel_en.pdf.
- Report “Effects and impact of entrepreneurship programmes in higher education”, Bruxelles March 2012 [žiūrėta 2012-04-29]. http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/files/education/effects_impact_high_edu_final_report_en.pdf.
- Samalavičius, A. 2003. Universiteto idėja ir akademinė industrija. *Kultūros barai*.
- JAV universitetai tebėra geriausi. *Lietuvos žinios*. 2012-03-16.
- MRU griaua 5 populiariausius mitus apie aukštąjį mokslą, 2012-04-23 [žiūrėta 2012-04-30]. Prieiga per internetą: <http://www.lrytas.lt/-13351817521334156762-mru-griaua-5-populiariausius-mitus-apie-auk%C5%A1t%C4%85j%C4%AF-moksl%C4%85.htm>.
- Putinaitė, N. Mokslo ir verslo bendradarbiavimas tik prasideda, 2011-08-04 [žiūrėta 2012-03-30]. Prieiga per internetą: <http://www.diena.lt/naujienos/lietuva/n-putinaitė-mokslo-ir-verslo-bendradarbiavimas-tik-prasideda-368236>.
- Pasitelkiant ES struktūrinių fondų finansavimą studentai bus mokomi praktinių verslumo pagrindų [žiūrėta 2012-04]. Prieiga per internetą: <http://www.15min.lt/naujiena/studentu-zona/karstos-zinios/pasitelkiant-es-strukturiniu-fondu-finansavima-studentai-bus-mokomi-praktiniu-verslumo-pagrindu-234-143915>.
- Mokslo problemos analizė „Kaip skirstomos valstybės lėšos Lietuvos mokslui?“ Švietimo ir mokslo ministerija [žiūrėta 2012-04-28]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/mpanalizes/MPA%281%29_Valstybes%20lesos%20mokslui.pdf.
- Švietimo ir kultūros GD specialus leidimas, žurnalas „*Nauja švietimo ir kultūros programų karta*“. Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007.
- Švietimo ir mokslo srities esamos būklės ir tendencijų analizės ataskaita. Viešosios politikos ir vadybos institutas [žiūrėta 2012-04-09]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/es/Svietimo_mokslo%20esamos%20bukles%20ir%20tendenciju%20analize.pdf.
- Vilniaus universiteto studentų atstovybės tinklalapis: <http://www.vusa.lt/aukstojo-mokslo-itaka-verslumo-ugdymui>. [žiūrėta 2012-04-30].
- Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa 2007–2013 m., Vilnius 2007 m. liepos 30 d. [žiūrėta 2012-03-07]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/ES_Paramam/strukturines_paramos_2007_1013m_medis/titulinis/files/1VP_ZIP_2007-07-30.pdf.

PROMOTING ENTREPRENEURSHIP IN HIGHER EDUCATION: ANALYSIS OF EUROPEAN UNION DOCUMENTS AND LITHUANIAN CASE STUDY

Viktorija Stokaitė

Mykolo Romerio universitetas, Lithuania, v.stokaite@mruni.eu

Summary. *The Chairman of the European Commission J.M Barroso, as the main “Europe 2020” strategic target for the upcoming ten years, indicates the creation of an innovative, stable and integrated economy. Higher education and business communication*

promotion and synergy are being dedicated as a prior target for all EU and EU member countries to be able to continue increasing employment, productivity, as well as social connections. The research of the enterprise and its stimulation in higher education (using higher education and business collaboration) is not deep enough, although the enterprise's multiple phenomenon were analysed from many perspectives. It is being planned to raise EU's investments to youth much more compared to other main parts of the budget in 2014–2020. Analysis of European Union documents and Lithuanian case studies was chosen on purpose according to the enterprise's created added value for European development. Realization, creativity, initiative, motivation, taking risks, planning and reaching personal goals are the main parts of the enterprise. Development of these skills in higher education is becoming very important because of "the advantage of the competitiveness is being determined by country's social education therefore the effective usage of human recourses is the most important part seeking to increase stabile economical and social well being." Research of the EU's and Lithuania's national documentation and scientific literature review of entrepreneurship in higher education identifies the current enterprise position in education. According to the analyses of the documentation and the scientific literature review, the enterprise's evaluation level was appointed. The new beginning of the enterprise in higher education is being started after the research was done and centrepiece's promotion was critically evaluated in the EU and Lithuania. In October, 2011 the committee of the EU created a new work group for enterprise promotion to create new guidelines for upcoming years. According to this, results of the research are being useful for the mechanism of enterprise promotion in higher education in Lithuania and EU. Higher education is the main entry in a growing country's competitiveness in the long term and it is asking for new decisions to be made. Developing a knowledge society which is able to adjust to the fast changing world is hard to achieve, but it is necessary in trying to adapt to social reality, innovations and financial market needs. The question of enterprise policy is still painful for the whole EU and it is trying to find a common answer to be able to improve understanding which has a direct impact on personality development, job market, and innovative business stimulation and is creating a stronger role for young people in social and economical life.

Keywords: *entrepreneurship, promoting entrepreneurship within higher education, human resource development.*